

משפט יצחק

בגידה, שיתוף ספציפי ומועד הקרע

ביקורת הלכתית על פסיקת בג"ץ בין נאמנות זוגית לזכויות קניין

גיליון 47 • רכוש, בגידה וביקורת בג"ץ • ו' באלול תשפ"ו

מאת: הרב יצחק דן גרונברגר

יצירה מקורית מאת הרב יצחק דן גרונברגר. אין לפרסם את הגיליון בשלמותו, להעתיקו או לעבדו עיבוד מהותי בלא רשות בכתב. ציטוט קצר ומידתי מותר בכפוף לייחוס מלא ולהפניה פעילה אל grunberger-law.co.il.

במשך שנים ניהלה אישה קשר נסתר. בעלה חשד, אך היא הכחישה וחיי הבית נמשכו. כאשר נגלתה האמת ביקש האיש לקבוע שמועד הקרע חל כבר בעת הבגידה, ולשלול ממנה זכויות שנצברו מאז. האם בגידה היא "אשמה פרטית" שאין לה דבר עם הרכוש; האם היא מבטלת למפרע שיתוף ומתנות; ומה בין עונש על חטא לבין ראייה לכך שהשותפות הזוגית כבר מתה?

בג"ץ ביקש להעמיד חומה בין נאמנות מינית לבין זכויות קניין. בתי הדין, מנגד, נדרשו לדין תורה שבו נישואין אינם שותפות מסחרית בלבד. אלא שגם דין תורה אינו מכשיר נטילת ממון בלי קניין ובלי ראייה. הדרך הישרה עוברת בין שתי תהומות: מצד אחד משפט אזרחי שמלבין את המשפחה מכל תוכן של ברית; מצד אחר שימוש בבגידה כגרזן המפקיע למפרע כל זכות ממונית.

השאלה המרכזית

האם בגידה שוללת זכויות בנכס חיצוני או ברכוש משותף; מה כוחן של אומדנה, מתנה ושיתוף ספציפי בדין תורה; מתי הבגידה קובעת את מועד הקרע; והיכן שגה בג"ץ כאשר ביקש להוציא את הנאמנות הזוגית כליל מן הדין הרכושי?

א. ממון אין מוציאין מחמת זעם

הכלל "המוציא מחברו עליו הראיה" חורז את דיני הממונות. גם חטא חמור אינו קונה לחוטא את ממון זולתו, אך גם אינו מפקיע ממנו ממון שכבר קנה. אישה שזינתה מפסידה כתובה ותוספת כתובה בגדרים שנתבארו באבן העזר סימנים קטו וקטז; אין מכאן שכל נכס הרשום על שמה חוזר לבעל.

יש להבחין בין שלושה סוגי נכסים: רכוש שנצבר במשותף מכוח חוק יחסי ממון; מתנה שהושלמה בקניין; ונכס חיצוני — ירושה, מתנה או נכס מלפני הנישואין — שבן הזוג האחר טוען שנעשה בו שיתוף ספציפי. בכל אחד מהם שאלת הראיות שונה. מי שמערבב כתובה, איזון משאבים ומתנה עושה את רגש הצדק תחליף לדין.

ב. אומדנה — כוח גדול וגדר צר

בש"ס מצאנו עסקאות ומתנות שתוקפן תלוי באומדן הדעת. בכתובות מז ע"ב דנו במי שכתב נכסיו מחמת נישואין שלא יצאו לפועל; בבבא בתרא קמו ע"ב ובדברי הראשונים נתבאר דין שכיב מרע שכתב כל נכסיו; והרא"ש, בבא בתרא פרק ט סימן כג, הדגיש שאין מבטלים הקדש, הפקר או הקנאה אלא באומדנה ברורה.

הטור והשולחן ערוך חושן משפט סימנים רז ורמו פסקו דיני תנאי ואומדנה, אך לא כל מחשבה שלא נאמרה נעשית תנאי. בדברים שבלב בלבד אין כוח לבטל מעשה קניין, אלא אם מדובר באומדנה המוכחת לכל. ככל שיש צד שני שהסתמך והפסיד, כך קשה יותר לבטל למפרע. חיי נישואין כוללים אינספור נתינות הדדיות, ואין כל אחת מהן מתנה התלויה בסעיף סמוי: "ובלבד שלא יחטא בן הזוג לעולם".

אף בדין מתנות לאישה מצאנו שיטות אם מתנות חוזרות במרידה או בגירושין, ותלוי טיב המתנה, מועד הנתינה, המנהג ונסיבות הסכסוך. אין לנו רשות להכריז שכל נתינה הייתה בטעות רק מפני שלאחר שנים נחשפה בגידה. אם נעשה קניין גמור — ביטול דורש מקור גמור.

ג. בג"ץ 4602/13 והדיון הנוסף 8537/18

בבג"ץ 4602/13 נדונה דירת מגורים שהייתה נכס חיצוני של האיש. בית הדין הרבני הגדול דחה את טענת האישה לשיתוף ספציפי, ובפסק המקורי דחה בג"ץ את העתירה ברוב דעות. השופט יצחק עמית הבהיר כי בגידה כשלעצמה אינה שוללת רכוש, אך סבר שבנסיבות מסוימות בגידה ממושכת עשויה להיות נתון ראייתי המלמד על העדר שיתוף בפועל.

בדנג"ץ 8537/18, שניתן ביום י"ד בתמוז תשפ"א (24.6.2021), נהפכה התוצאה בדיון נוסף. דעת הרוב קבעה כי בית הדין שלל למעשה שיתוף מטעמי אינאמנות מינית, ובכך סטה מן הדין האזרחי המחייב אותו. הודגש שאינאמנות אינה יכולה לשלול בדיעבד זכויות שהתגבשו, ושאינן להשתמש בה כעונש רכוש.

הכלל שאין מפקיעים זכות שכבר נרכשה כעונש על בגידה הוא כלל נכון. אך מכאן ועד הקביעה שהבגידה כמעט לעולם אינה רלוונטית לשאלה העובדתית של שיתוף — רחוקה הדרך. "כוונת שיתוף" אינה חומר כימי הנמדד במעבדה; היא מסקנה על רצונם וחייהם של בני הזוג. מי שחי חיים כפולים עשוי להוכיח במעשיו שלא ראה את התא הזוגי כשותפות מלאה, בוודאי ביחס לנכס חיצוני שלא הוקנה במפורש.

ביקורת הלכתית חריפה: פסק הדין ביקש להציל את הקניין מן המוסר, וסופו שעשה את המוסר אילם ואת הקניין מדומיין. אם שיתוף ספציפי נלמד מכוונה משתמעת, כיצד נאסר על הדיין לשמוע את העובדה החזקה ביותר על טיב הכוונה? בית המשפט אומר מצד אחד: "חפש את חיי הזוג"; ומצד אחר: "אך אל תביט בברית שנרמסה". הרי זו מלאכה של פסל המורה לחצוב את הדמות, ובלבד שלא ייגע בפניה. אין זו ניטרליות אלא הכרעה ערכית המעדיפה מודל כלכלי חילוני על משמעות הנישואין.

ד. ומנגד — אין הופכים בגידה למס קניין

הביקורת על בג"ץ אינה מתירה את ההפך. הלכתית, אישה שזינתה נאסרת לבעלה ומפסידה כתובתה בגדרים הנכונים; אך אין משם ראייה להפקעת מחצית חשבון שכבר היה בבעלותה, שכר עבודתה או מתנה שהושלמה. בית הדין אינו בית נקמה, ודין תורה אינו קנס בלתי כתוב.

גם מבחינת אומדנה יש הבדל בין נכס חיצוני שמעולם לא הוקנה, והטענה היא רק לכוונה משתמעת לשתף, לבין רכוש שכבר נרשם על שם שני הצדדים או נצבר בתקופת שותפות כלכלית. במקרה הראשון הבגידה עשויה להצטרף לראיות שאין "דבר מה נוסף" של שיתוף. במקרה השני מבקש הבעל לבטל קניין למפרע — ונטל הראיה כבד ביותר.

ה. בג"ץ 8928/06 — אין עונש רכושי למפרע

בבג"ץ 8928/06 פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול, שניתן ביום ט' בתשרי תשס"ט (8.10.2008), נקבע כי נטישת הבית או בגידה עשויות ליצור קרע ולסיים שיתוף מכאן ולהבא, אך אין מענישים עליהן למפרע באמצעות נטילת זכויות שכבר נרכשו. לאשם בפירוק הנישואין אין כשלעצמו כוח למחוק בעלות.

גם כאן הליכה נכונה: מועד הקרע קובע מתי חדלה השותפות, לא מי ראוי לפרס. אך הניסוח הגורף של "לאשם אין ולא כלום" מטעה כאשר עצם המחלוקת היא מתי חדלה השותפות. בגידה גלויה שהביאה להפסקת חשבון משותף, מגורים וחיי אישות היא חלק מובהק מן התשתית העובדתית. אין זה עונש; זו קביעת מועד.

ו. פסק בית הדין הגדול בתיק 1312042/4

פסק מפורט במיוחד ניתן בבית הדין הרבני הגדול בתיק 1312042/4 ביום ג' באלול תשפ"ב (30.8.2022), בהרכב הרב דוד ברוך לאו — נשיא, הרב אליעזר איגרא והרב מיכאל עמוס. האיש חשד באשתו בבגידה; היא הכחישה; בני הזוג המשיכו בחיים משותפים ובטיפול זוגי; ורק לאחר שנים התברר שאכן בגדה בו.

האיש טען שאילו ידע את האמת היה מפרק מיד את השותפות, ולכן ביקש להקדים את מועד הקרע. בית הדין דן באריכות בדיני אומדנה במכר ובמתנה, בחוק יחסי ממון ובפסיקת בג"ץ. הוא דחה את הניסיון לבטל למפרע את השיתוף: בפועל הצדדים המשיכו בחיי זוגיות, בחשבון משותף ובהתנהלות רכושית מאוחדת; ואף בעת החשדות לא התנה האיש את השיתוף.

בית הדין הוסיף טעם חד: גם כאשר מתבררת "בגידה כלכלית" — הברחת נכסים — מתקנים את ההברחה ומחזירים לקופה את שנגרע, אך אין מבטלים את כל השותפות למפרע. כל שכן שבגידה מוסרית אינה מבטלת מאליה בעלות בשאר הרכוש. מסקנה זו אינה כניעה לבג"ץ אלא דין ישר: הבגידה יכולה לסמן את מועד השבר, אך רק אם החיים והמעשים אכן השתנו בעקבותיה.

ז. שיתוף ספציפי — חידוש שאין להרחיבו

הלכת השיתוף הספציפי מאפשרת לבן זוג לטעון לזכויות בנכס שהחוק עצמו חריג מאיזון — כגון דירה מלפני הנישואין או ירושה — מכוח הדין הכללי וכוונה משתמעת. בתי המשפט דרשו "דבר מה נוסף" מעבר לעצם הנישואין, אך ברבות השנים התרככה הדרישה, בעיקר בדירת מגורים.

מבחינת דין תורה, העברת בעלות במקרקעין דורשת קניין וגמירות דעת. מנהג המדינה והסכמה לחוק עשויים ליצור חיובים, אך אין להפוך "רוח העידן" לקניין. פסק בית הדין באשדוד בתיק 1194209/3, בהרכב הרב מיכאל צדוק, הרב אריאל שוייצר והרב עידו שחר, עמד על כך שהשיתוף הספציפי הוא "פיתוח דפיתוח" שאין להרחיבו, ושנטל הראיה מוטל על הטוען להוציא נכס חיצוני מבעליו.

זהו המקום שבו בגידה יכולה להיות ראיה, לא עונש. אם בעל הנכס הציג מצג שיתוף מפורש, השקיעו הצדדים יחד ורשמו התחייבות — הבגידה לא מוחקת זאת. אך אם השיתוף כולו נלמד מאווירת חיי הנישואין, חיים כפולים ממושכים עשויים לסתור את האווירה הנטענת. בית הדין חייב לראות את התמונה כולה.

ח. מבחן מעשי לבעל דין

1. זהה את סוג הזכות: כתובה, איזון משאבים, מתנה רשומה או שיתוף ספציפי אינם אותה תביעה.
2. קבע מועד ידיעה ומועד מעשה: מתי אירעה הבגידה, מתי נודעה, ומתי השתנו המגורים, החשבונות וההתנהלות.
3. אסוף ראיות לשיתוף או להפרדה: רישום, משכנתה, שיפוץ, הצהרות, טיוטות הסכם, חשבונות והעברות.
4. אל תטען עונש: הסבר כיצד העובדה משליכה על כוונה, הסתמכות או מועד קרע — לא מדוע החוטא "ראוי להפסיד".
5. הפרד זכויות עבר מעתיד: זכות שכבר נקנתה אינה דומה להכנסה שנצברה אחרי שהשותפות חדלה למעשה.
6. טען דין תורה וחוק יחד: בית הדין מחויב לדין האזרחי ברכוש, אך רשאי לפרש את העובדות ואת האומדנה בכלים הלכתיים.

ט. מסקנה

- א. בגידה אינה מפקיעה אוטומטית זכויות קניין שכבר נרכשו ואינה קנס רכושי כללי.
- ב. היא עשויה להיות ראייה מכרעת למועד שבו פסקה השותפות, אם בעקבותיה השתנו החיים בפועל.
- ג. בנכס חיצוני הנטען לשיתוף ספציפי, טיב הנאמנות והחיים הכפולים עשוי להיות חלק מבחינת הכוונה המשתמעת.
- ד. בג"ץ צדק כששלל החרמת רכוש למפרע, אך שגה כאשר ביקש לעקר את הנאמנות מן המבחן העובדתי של שיתוף.
- ה. דין תורה אינו מכיר לא ב"נישואין בלי מוסרי" ולא ב"מוסר בלי קניין"; הוא דורש אמת עובדתית, גדרי קניין ואומדנה מוכחת.

נטענת בגידה ויש מחלוקת על דירה, מתנה או מועד הקרע?

משרדנו מייין את סוגי הזכויות, בונה ציר זמן ראייתי, מבחין בין עונש אסור לראיה מותרת, ומנסח תביעה או ערעור הנשענים על דיני הקניין, חוק יחסי ממון, פסיקת בתי הדין והמקורות ההלכתיים.

הרב יצחק דן גרונברגר — דיין, טוען רבני, מוסמך לרב עיר

טלפון: 052-761-6780 | דוא"ל: grunberger-law.co.il | 1666law@gmail.com

מקורות עיקריים

- כתובות מז ע"ב; בבא בתרא קמו ע"ב; הרא"ש בבא בתרא פרק ט סימן כג.
- טור ושולחן ערוך חושן משפט סימנים רז ורמו; שולחן ערוך אבן העזר סימנים קטו-קטז.

- חוק יחסי ממון בין בני זוג, התשל"ג-1973, סעיפים 5, 8 ו-9.
- בג"ץ 4602/13 פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול, ניתן ביום י' בכסלו תשע"ט (18.11.2018); דנג"ץ 8537/18 פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול, ניתן ביום י"ד בתמוז תשפ"א (24.6.2021).
- בג"ץ 8928/06 פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול, ניתן ביום ט' בתשרי תשס"ט (8.10.2008); בג"ץ 8463/19 פלונית נ' בית הדין הרבני, ניתן ביום כ"ט בתשרי תשפ"ג (24.10.2022).
- בית הדין הרבני הגדול, תיק 1312042/4, הרכב הרב דוד ברוך לאו, הרב אליעזר איגרא והרב מיכאל עמוס, ניתן ביום ג' באלול תשפ"ב (30.8.2022).
- בית הדין הרבני האזורי אשדוד, תיק 1194209/3, הרכב הרב מיכאל צדוק, הרב אריאל שוייצר והרב עידו שחר.

זכויות וייחוס: כל הזכויות שמורות להרב יצחק דן גרונברגר. אין לפרסם את הגיליון בשלמותו או לעבדו עיבוד מהותי בלי רשות בכתב. בציטוט קצר יש לציין: "הרב יצחק דן גרונברגר, משפט יצחק, גיליון 47", ולצרף קישור לאתר grunberger-law.co.il. **הבהרה:** זהו עיון תורני ומקצועי כללי, לא פסק הלכה או ייעוץ לתיק מסוים.

